ఓం శ్రీ గణేశాయనమః

ఆంధ్రభారత పాఠనిర్ణయ పద్ధతి

కోరాడ రామకృష్ణయ్య
శ్రీపాద లక్ష్మీపతిశాస్త్రి
చల్లా సత్యనారాయణ

OCLC: 499364982
మద్రాసు
1937

'కోరాడ' వారి కొన్ని ప్రముఖ రచనలు:

ఆంధ్ర భారత పాఠ నిర్ణయ పద్ధతి

This is an article on textual criticism of Nannaya's Bhārata based on the readings offered by the various manuscripts and printed editions of the work available. Nannaya's Bhārata is considered the earliest work in Telugu Literature, and it is admitted on all hands that its text has been tampered with in various ways by copyists, grammarians, editors etc. in course of time The available manuscripts give various readings and unless Nannaya's text is fixed or restored, its value for the history of Telugu Language is so far lessened. An attempt is therefore made here to show by means of a few illustrations, how the text has been tampered with even long before the time of Appakavi (1650 A.D.) and how the original readings can be sifted out, with the help of internal and contemporary inscriptional evidence, from the mass of readings offered by the various manuscripts, thus indicating the necessity for a more careful edition of Nannaya's text.

ఏ భాష యొక్క గాని పూర్వ స్వరూపము నన్వేషించి తద్భాషా చరిత్రమును దెలిసికొనఁదలచినవా రా భాషలోని ప్రాచీన గ్రంథ సమితిని శాసనాదులను బరిశీలించి యందలి పదపదార్థములకుఁ గాలక్రమమునఁగలిగిన పరిణామమును బట్టువఱచుకొని, ప్రాచీనార్వాచీన రూపము లందలి భేదములను వానికిఁ గల కారణములను దద్భాషాసంప్రదాయానుసారముగా సమర్థించుకొనఁగలిగిన గాని, తమ కోరికను గొనసాగించుకొనలేరనుట నిశ్చయము. ఆంధ్రభాషా చరిత్రమునుగాని యాంధ్ర వాఙ్మయ చరిత్రమును గాని పరిశీలింపఁదలఁచినపుడు, ఇప్పటికి లభ్యములగు గ్రంథములలో నాదిమమగు నన్నయ రచిత భారతమును, దత్పూర్వమందు బయలు వెడలిన శాసనములను బ్రమాణ గ్రంథములుగా గ్రహింపవలసియుండును గదా. వీని ప్రామాణ్యమును గ్రహించుట యెంతయావశ్యకమో అంతకుఁ బూర్వ మీ గ్రంథముల పాఠ నిర్ణయము చేసికొనుట గూడ నంత యావశ్యకముగనే కనఁబడుచున్నది.

శాసనములు మొదట నెట్లు చెక్కఁబడినవో యట్లే యెల్లకాలము నుండునుగాని మార్పును జెందవు కావుననవి తక్కిన వాఙ్మయ భాగముల కంటె నెక్కుడు ప్రమాణములుగా గ్రహింపదగినవని చెప్పుదురు. కాని వానిలోఁగూడ ననేక విధములగు ప్రయోగములుండుటేగాక, కొన్ని పరస్పర విరుద్ధములుగాఁగూడఁ గనఁబడుచున్నవి. ప్రయోగ విశేషములను బట్టి కొన్నిటికి వైకల్పికత్వమును గొన్నిటికి బాహుళకత్వము నంగీకరించినను, దుష్టములని చెప్పక తప్పని ప్రయోగములు కొన్ని వానిలో లేకపోలేదు. అట్టి వాని గుర్తెఱింగి వానిలోని విశేషములను బరిశీలించి పాఠ నిర్ణయము చేసికొనినఁ గాని యవి భాషా చరిత్రజ్ఞానమున కుపయోగపడవు. ప్రాచీన శాసనములందలి గద్యపద్యాదులను రచించిన వారు వేఱు. వానిని లిఖించిన వారు వేఱు. నందంపూడి శాసనము నన్నయ రచితమే. కాని దానిని లిఖించిన వాఁడు గండాచార్యుఁడు. శ్రీనాథరచితములగు శాసనములనేకములు పెద్ద నార్యలిఖితములు శాసనములకే కాక ప్రబంధాదులకును రచయితలు వేఱు లేఖకులు వేఱుగా నున్న ట్లగపడుచున్నది. కావ్యమీమాంసాకారుఁడగు రాజశేఖరుఁడు కవితా సామగ్రిలో మంచి లేఖకునిఁగూడఁ బేర్కొనియున్నాఁడు. వ్యాసులు సంస్కృత భారతమును రచించినపుడు గణపతి లేఖకుడయ్యెనట. తిక్కనకు లేఖకుఁడు కుమ్మరి గురునాథుఁడని చెప్పుదురు. ఆంధ్రకవితా పితామహుఁడు లేఖకులు' లేకున్నఁ గృతులు రచింపశక్యమే యని యన్నాఁడు. ఇట్లు గ్రంథముల మొట్టమొదటి ప్రతియే రచయితలది కానపుడు తరువాతి ప్రతులనుగూర్చి చెప్పెడిదేమి. ఇంక లేఖకులు లిఖించునపుడు వారితరులు చెప్పుదానిని విని లిఖించుట యొక పద్ధతి. ఇతరులు వ్రాసిన

దానిని జూచి తిరిగి లిఖించుట మఱియొక పద్ధతి. వినియో చూచియో తిరిగి శిలలపైనో, తామ్రఫలకములపైనో చెక్కునపుడా చెక్కడపుఁబనివాని సంస్కారమును బట్టి దోషములు దొరలుచుండవచ్చును. ఆయా కాలములందున్న వ్రాఁత పరిపాటిని బట్టి చెవులతో విను దానినే వ్రాయక దాని మాఱురూపములను వ్రాయుటకూడ సంభవించు చుండును. 'వ్రాసిన' అనుదాని నట్లె పలుకుచు వ్రాయునపుడు 'వ్రాస్ని' అనియు, తమరు-అనుదానిని 'త్మరు' అనియు వ్రాయుట యీ కాలమునను గొందఱు కలవారై యుండుట యందఱు నెఱింగినదే గదా. ఇట్లే యనేక విధములుగ మార్పులు గలిగి పాఠభేదములు బయలుదేరి నపుడు కవియుద్దేశించిన దేదో వ్రాయసగాఁడు కల్పించిన దేదో మనము జాగరూకతతోఁ గనిపట్టవలసియుండును. అట్టి చోటుల యథార్థ ప్రయోగమును దెలిసికొనుటకై కవి యితరత్ర ప్రయోగించిన ప్రయోగములే యాధారములగును. తత్ప్రామాణ్యమును బట్టి కవ్యుద్దిష్ట పాఠమును గ్రహింపవలసి యుండును.

ఇంక భారతాది గ్రంథముల విషయమున మఱికొన్ని చిక్కులుగూడఁ గలవు ఈ గ్రంథములు తాళ పత్రముల పైని వ్రాయఁబడుచుండెడివి. శిలలవలెను రాగి రేకులవలెను దాళపత్రములు చిరకాలము నిలిచియుండునవి కావు గదా. అవి స్వయముగానే శిథిల స్వభావములు. అట్టివానికి రామబాణములను పురుగులు వాని నాశమునకు రామబాణ ములవలె నమోఘములే. వీని మూలమున గ్రంథమున నచ్చటచ్చట శిథిలములై లుప్తములైన భాగములను లేఖకులు దమకుఁదోచిన రీతిని బూరించి వ్రాయుచుండుటయు సంభవించును. ఇప్పటికి సుమారు మున్నూఱేండ్లకుఁ బూర్వము వ్రాయఁబడిన ప్రతులే మనకు లభించుట కష్టము గదా. అప్పటి కించుమించుగా నేడెనిమిది నూఱేండ్లకుఁ బ్రాంతమున రచింపఁబడిన నన్నయాదుల గ్రంథము లెన్ని పరివర్తనములఁ బొందియుండునో యూహించుకొనవలసి నదే. ఇప్పుడు మనకు లభించునవి మొదటి ప్రతికి బహుదీర్ఘ కాలమున బయలుదేఱిన పరంపరా పుత్రికలు కావున బహుభేదముగల పాఠములతోఁ గూడి యుండు ననుటకు సందేహము లేదు.

ఈ ప్రతులలోఁ బాఠభేదములు బయలుదేఱుటకు మఱికొన్ని కారణములు గూడఁగలవు. మొట్టమొదటఁ దాళ పత్రముల పయిని గంటములతో వ్రాసినపుడు హల్లులతోఁ గూడిన ఈ, ఏ, ఓ మొదలగు వానికి సరియగు లిపులు వ్రాయుట కష్టమును అనభ్యస్తమునయి యుండియుండును. కావుననే యిప్పటికి గొన్ని వ్రాఁతప్రతులలో 'నెల' అనునది 'నెల' 'నేల' అను పదములకు గుర్తుగా వ్రాయఁబడియుండుట కాన నగును. ఇట్టి దానిని బట్టి ప్రత్యంతరము వ్రాయు సందర్భమున వ్రాయసగాఁడు తనకుఁగల సంస్కారమును బట్టి దానిని కొన్నిచోట్ల నెలగాను, గొన్నిచోట్ల నేలగాను చదువుకొనుటయు నది యన్వయింపనిచో దాని స్థానమున మఱియొక పద మేదేనిఁ బ్రవేశపెట్టుటయు సంభవించుచుం డును. సంస్కార శూన్యులు వ్రాసినపుడు మాతృకలలోని శబ్దముల యథార్థ స్వరూపమును గ్రహింపనేరక తోఁచినరీతిని వ్రాయుటచే నర్థశూన్యములగు భాగములు కొన్ని యేర్ప డును. అల్పసంస్కారము గలవారు వ్రాసినపుడు వారందఱి పదపదార్థములను గుర్తెఱుంగలేక సందర్భానుసారముగా నప్ప టికి వాడుకలోనున్న పదములను మాతృకలోని పదముల స్థానమునఁ బ్రయోగించి వ్రాయుటచే మాఱిపోయిన స్థలములు కొన్ని యేర్పడును. సంస్కారవంతులగు వారును, అందు లాక్షణికులును దమ తమ కాలమునఁగల ప్రయోగములను బట్టి సంస్కరించి యట్టి వానిని దమగ్రంథములలో లక్ష్యము లుగా నిచ్చుటచే నేర్పడు పాఠములు కొన్ని యుండును. ముద్రాపకులట్టి తాళపత్ర గ్రంథములను దమకాలమున బయలుదేఱిన వ్యాకరణమున కనుకూలముగాఁ బరిష్కరిం పించి ముద్రించుటచే స్థిరపడిన పాఠములు కొన్నియుఁ గాన నగుచున్నవి. ఇట్లు కాలక్రమమునఁ గలుగుచు వచ్చిన మార్పులను బట్టి యిప్పటికి సుమారు తొమ్మిదివందల సంవత్సరములకుఁ బూర్వమున నన్నయచే రచింపబడిన గ్రంథము పెక్కుచోట్ల నిప్పుడు మనకు లభ్యములగుచున్న గ్రంథముల కంటె మిగుల భిన్నం బైన పాఠములతోఁ గూడియుండునని నిశ్చయింపవలసియున్నది ఇటీవలఁ గొందఱు తాళపత్ర గ్రంథములలోని పాఠములను సరిచూచి వెనుకటి పాఠములను గొంత సవరించి పునస్సంస్కారముఁ గావింప యత్నించినారు. అట్టి వారిలో బ్రాచీనుఁడు అప్పకవియని చెప్పవచ్చును. ఈతని కాలమున కనఁగా నిప్పటికి మూఁడు నాలుగు శతాబ్దులకుఁ బూర్వమే భారతాది గ్రంథముల నపపాఠములు చేరినట్లును గొందఱు లాక్షణికులు గూడ వాని గనిపట్టలేక యా యపపాఠములనే గ్రహించినట్లును అప్పకవీయమును బట్టి తెలియవచ్చుచు న్నది.

అప్పకవీయమునఁ దృతీయాశ్వాసమందు దేశ్య నిత్య సమాస విశ్రాంతులను దెలుపు సందర్భమున లక్షణసార సంగ్రహమునుండి

"తే. అచ్చు హల్లును దేశీయ మనియెడి వడి
యెన్న నొక్కొక్కచోటఁ గ్రిక్కిఱిసెఁ గృతుల

సరసలక్షణకవులు గ్రచ్ఛల న్శౌనర్ప
భంజితాసురసముదాయ యాంజనేయ.''

అను లక్షణమును గ్రహించి వాని కుదాహరణముల నిచ్చిన పిదప నీ క్రింది విధమున రచించెను.

''ఉ. నన్నయ ముఖ్య సత్కవి జ
నంబుల కా మలందు లేఖకుల్
గొన్నియుఁ బా కాధములు
గొన్నియుఁ బోకడఁబెట్టి తక్కవై
యున్నెడఁ గాంచి జానపదు
లోడక దిద్దిన తప్పు త్రోవలె
ల్లన్నిజ మంచుఁ గైకొనిన
లక్షణవేత్తలు సమ్మతింతురే.''

వ. అది యెట్లనిన సులక్షణ సారంబునందు లింగము గుంట తిమ్మన వ్రాసిన యప్రశస్తంబులగు లక్ష్యంబులకు నాశ్చర్యంబు నొంది బహుపుస్తకములు నిరీక్షించి వాని నెల్లను బ్రక్షిప్తంబులుగా నెఱింగిన వాఁడనై లక్షణవంతంబులగు పురాతన ప్రోక్తంబులు వివరించెద.''

పయి నప్పకవి చెప్పిన దానివలన నాతని కాలమునకే అనఁగా బదునేడవ శతాబ్దినాఁటికే భారత పాఠములు లేఖక పాఠకులు పాడుచేయుటయు వానిని జానపదులు తమకుఁ దోఁచిన రీతిని గొన్ని దిద్దుటయు నట్టి వానినెల్లఁ గొందఱు లాక్షణికులు ప్రమాణములుగాఁ గొని లక్ష్యములుగా నిచ్చు టయు సంభవించియుండెననియు అప్పకవి బహు పుస్తక ములు నిరీక్షించి వానినెల్లను బ్రక్షిప్తములుగా నెఱింగిన వాఁడై పురాతనకవి ప్రోక్తంబులు వివరించెననియు స్పష్టముగాఁ దెలియుచున్నది.

అతఁడట్లు చెప్పి తాను బ్రశస్త పాఠములని పేర్కొనుచు నిచ్చిన వానిలోఁగొన్నిటిని బరిశీలింతము.

ఆది పర్వమునందు:

''క. నా వచనమున నపత్యము
గావించును నీకు గొంతి కదునెయ్యమునన్
నీ వగచిన యాయర్థము
నూవె మనంబునఁ దలంతు సుందరి యెపుడున్.''

ఈ పద్యమున నుండిన యప్రశస్త పాఠమేదో యాతఁడు చూపలేదుగాని యానంద రంగరాట్ఛందమున నఖండయ తికి లక్ష్యముగాఁ బయి పద్యము గ్రహింపఁబడినది. అందుఁ జివరపాదమున ''నూవె మనంబునను దలఁచుచుండుదు నేనున్'' అని యున్నది. ఈ పాఠము మద్రాసు దొరతనము వారి ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారమున 11-15-2; 25-13-1. అను పుస్తక సంఖ్యగల తాళపత్ర గ్రంథములలోఁ గలదు. ముద్రితములందు ''నూవె మనంబునఁ దలంతుఁ జౌలయక యేనున్'' అని పరిష్కర్తలు పాఠమును నిర్ణయిం చిరి. ఈ రీతిగఁ గొన్ని ప్రతులలోఁ గలదు. అప్పకవి పాఠముగూడ నే ప్రతిలోనయినఁ గలదేమో. ఏమయినను అఖండయతి అందులేకుండగఁ జేయఁబడినది.

మఱొకటి చూతము. ఉద్యోగపర్వమునందు (2-12)

''క. తమ తండ్రి భంగి నీకును
సముచితముగ భక్తిఁజేసి సజ్జనసుత మా
ర్గమునను జరియింపంగా
నమలమతీ కన్న కొడుకు లట్లరయఁజనున్''

ఇది యప్పకవి యుదాహరించిన పద్యము. ఇందును నప్రశస్త పాఠమాతఁడీయకున్నను రంగరాట్ఛందమున నఖండ యతి సహితపాఠము గననగుచున్నది. అందు:

''మార్గమునఁ జరింపంగా విమ
లమతీ నీ కొడుకులట్టుల యరయంగనగున్''

అని యున్నది. ఇం దఖండయతిసహితపాఠమునకే యప్పకవి వేఱు పాఠము నిచ్చియుండును.

ఇప్పటి ముద్రితములలో, ''మా, ర్గమున నడుమ వారల నీ, వమలమతిం గన్న కొడుకులట్లరయఁదగున్'' అని యున్నది.

రామాయణము నుండి మఱొక పద్యము గ్రహింపబడినది. అది యప్పకవి పాఠమున నిట్లున్నది:

ఉ. ''అన్నవు తండ్రియట్ల విను
మంతియకా దటమీద రాజ వే
మన్నఁ గొఱంత లేదు మణి
హారములాదిగఁబెక్కు కానుకల్
మున్నుగ సీతనిచ్చి జన
లోకపతిం గని మమ్ముఁ బ్రోవుమీ
సన్నపుకార్యము ల్వలదు
సంధియ మే లటు గాక తక్కినన్''

పయిపద్యము రెండవ పాదము రంగరాట్ఛందమున ''రాజవే, మన్నను లెస్సయౌను మణిమండన ముఖ్యములైన కానుకల్'' అనియున్నది. ఈయఖండయతి పాఠమే యప్ప కవి పరిహరించి యుండును. ఆతఁడప్పటి యప్రశస్తపాఠ మని చెప్పినది చూపలేదు గదా.

మొత్తము మీఁద నప్పకవికాలమునకే యప్రశస్తములని లాక్షణికు లెంచిన పాఠములు దొర్లినవి. లాక్షణికులలోఁ గొందఱు వానిని బ్రమాణములుగా గ్రహించుటయు సంభవించినది. ఆ లాక్షణికులను నధిక్షేపించి బహుపుస్తకములు నిరీక్షించి పురాతన కవిప్రోక్తములను నిర్ణయించితినని యప్పకవి యిచ్చిన నన్నయ్య లక్ష్యములలోఁ గొన్ని నన్నయ్య నియమములకే వ్యతిరిక్తముగాఁ గనఁబడుచున్నవి.

ఒండు రెం డుదాహరణములు చూతము.

అప్పకవి స్వవర్గజప్రాసమున కుదాహరణముగా నిచ్చిన పద్యములలో నన్నయ దిది:

చ. ''కాదన కిట్టిపాటి యప
కారము తక్షకుఁ డేకవిప్ర సం
బోధనఁజేసి చేసె నృప
పుంగవ నీవు ననేక భూసురా
పాదిత సర్పయాగమున
భస్మము సేయుము తక్షకాది కా
కోదర సంహతిన్ హుతవ
హోగ్ర మహోగ్ర శిఖాచయంబులన్.''

ఇందు ''సం, బోధనచేసి చేసె నృపపుంగవ'' అనుచోట ''సం, చోదనఁజేసి చేసె నరిసూదన'' అనియు, ''సం, పాదన, అనియుఁ బాఠభేదములు తాళ పత్రపుఁ బ్రతులలోఁ గలవు. నన్నయ కవిత్వములోఁ దదితర స్థలముల వర్గజ ప్రాసము గానరానందునను నన్నయ్యయే యీ సంద ములన (2-194) తక్షకుండు విప్రవచన చోదితుండై య యు, మఱొకచోట (1-20) 'అరిసూదన' అనియుఁ బ్రయోగించి యుండుట చేతను 'సం, చోదనఁజేసి చేసె నరిసూదన' అనుపాఠమే నన్నయ్య ప్రయోగించియుండు ననుట సయుక్తికమని తోఁచుచున్నది.

అప్పకవి స్వవర్గజ ప్రాసమున కిచ్చిన నన్నయేతర కవిలక్ష్యములు గూడ నిలుచునవి గావు. అందు, విరాట పర్వమునందు.

''క. ముదమొదవ రమ్యహర్మ్యము
తుదినిలువున నిష్టసఖులతోడ విహారా
స్పదమగు నెలవున మెలఁగెడు
సుధేష్ణ తజ్జాలకములఁ జూచెం బ్రీతిన్''.

ఇందున్న సుధేష్ణ అనుదానికిఁ బెక్కు ప్రతులలో సుదేష్ణయనియే కలదు. సంస్కృత భారతాదులలోను సుదేష్ణ యనియే యున్నది. కావున నిది ప్రమాణార్హము గాదని తోఁచెడిని.

ద్రోణపర్వమునుండి

క. వింధ్యాద్రివోలె నా ప్రతి
వింధ్యుం డచలితోగ్రమూర్తి వెలయ నిలిచి గ,
ర్వాంధ్య మలరగ సుదీప్తా
పంధ్యాస్త్రము లక్కుమారవరుపైఁ బఱపెన్.

యని యప్పకవి యుదాహరించెను. ఇందును బ్రాఁత ప్రతులలో ''ప్రతి వింధ్యు' డనియె కలదు. వింధ్యమునకుఁ బ్రతియైన వాఁడను వ్యుత్పత్తి గ్రహించినను ప్రతివింధ్యుఁడ నియె యుండును. సంజ్ఞావాచకమన్నచో నెట్లుండుటకును వినిగమక కారణము కనఁబడదు.

విరాటపర్వము నుండి స్వవర్గజప్రాసమున కప్పకవి మఱొక యుదాహరణ మిచ్చెను. అది చూతము:

''ఎండకు వాన కోర్చి తన
యిల్లు ప్రవాసపుఁజోటు నాక వాఁ
కొంటి నలంగితి న్నిదుర
కుం దఱి తప్పెను దప్పిపుట్టె నా
క్కుండను నెట్లొకో యనక
కార్యముగల్గిన వేళ నేలినా
తండొక చాయఁజూపినను
దత్పరతం బనిసేయు టొప్పగున్.''

ఈ పద్యమున ''అఁ, కొండు నలంగుదు న్నిదురకుం దఱి దప్పెను'' అనుపాఠము పెక్కుప్రతులలోఁ గలదు. ఆఁకొందు (= ఆఁకొందును) అని కవి ప్రయోగించి యుండును. ఆఁకొంటిని అని భూతకాలిక ప్రయోగమును ప్రయోగించె ననుకొనుటచే నట్టి ప్రమాదము గలిగియుండును. నన్నయ తిక్కనల గ్రంథములందు స్వవర్గజ ప్రాసము ధ్రువపఱచు ప్రయోగములు లేమింజేసియు నప్పకవి యిచ్చిన చోట్లఁ బాఠాంతరము లుండుటం జేసియు స్వవర్గజ ప్రాసము నన్నయ సమ్మతమన నవకాశము కానరాదు. కావున ''సంబోధన'' పాఠము నన్నయచే ననుద్దిష్టము. అప్పకవి యీ విషయమున నన్నయ మార్గమునకు దూరుఁడై నాఁడని చెప్పక తప్పదు.

మఱియొక విషయము పరిశీలింతము.

అభేదవిరతుల కుదాహరణముగా నప్పకవి యీక్రింది పద్యము నిచ్చెను.

ఆదిపర్వమునందు:

చ. ''నుతజల పూరితంబులగు
నూతులు నూఱిటికంటె సూనృత

వ్రత యొక బావిమేలు మఱి
బావులు నూఱిటి కంటె నొక్కస
త్క్రతువది మేలు తత్క్రతుశ
తంబున కంటె సుతుండు మేలు త
త్సుతశతకంబు కంటె నొక
సూనృత వాక్యము మేలు చూడగన్.''

ఇందు రెండవ పాదమున 'వ' 'బ' కారములకు యతి. ఇచ్చటఁ బ్రాఁత వ్రాఁత ప్రతులలోఁ గొన్నిట బావులని కలదు.

కొన్నిట వాపి, వాపుల, అని యున్నది. దీనికి మూలమగు సంస్కృతమున

'వరం కూపశతా ద్వాపీ వరం వాపీశతా త్క్రతుః,
వరం క్రతుశతా త్పుత్రః సత్యం పుత్రశతా ద్వరమ్'

అని యుండుటచేతను నన్నయ్య పై శ్లోకములోని భావము సరిగా గ్రహించి యుండుట చేతను వాపీశబ్దమే నన్నయ్య ప్రయోగించి యుండునని చెప్పఁదగును.

ఆరణ్యపర్వమునుండి మరియొక యుదాహరణ మప్పకవి యిచ్చియుండెను. అదియును బరిశీలింపఁదగును.

''ప్రతి బలదర్పభంజనుఁడు
పార్థుఁడు దారుణ బాణవర్షము
న్నతి నతిధీరుఁడై కురిసి
నం బరముందు మహాంబువృష్టి ప
ర్వతము గ్రసించినట్లు తన
బాహుల వాని గ్రహించి పోరన
క్షతతనుఁడయ్యె వాని నతి
గర్వితుఁ బార్థుడు చూచి యాత్మలోన్.''

ఇందు గ్రసించు అనుచోట గ్రహించు అను పాఠాంతరము ముద్రితముననే చూపఁబడినది.

''ప్రతిబల ... ... మహాంబు వృష్టిఁబర్వతము గ్రహించునట్లు బలవంతుఁడు దాని గ్రహించి ....'' అని పాఠాంతరము ముద్రితములఁ గొన్నిటను తాళపత్ర గ్రంథములలో జూచిన వానిలోఁ బెక్కింటను గలదు. పయిరెండు చోట్లను బాఠాంతరములుండుట చేతను, ఇతరత్ర బవలకు యతిలేక పోవుటచేతను నన్నయ్య 'వాపి, వాపుల, బలవంతుడు' అనియే యాయా స్థలముల బ్రయోగించి యుండునని నమ్మిక గలుగుచున్నది. అప్పకవి పాఠములలో నన్నయ్య నియమముల నుల్లంఘించినవి మఱికొన్ని కలవు. వానినింకను విమర్శించి నిర్ణయింపవలసియున్నది.

అప్పకవినాటికే అనఁగా మున్నూఱు వర్షములకుఁ బూర్వమే యట్టి దోషములు భారతాది గ్రంథములలోఁ జేరినపుడు అప్పటి నుండియు నేఁటివఱకు నా గ్రంథము లెంతంత తప్పుల తడికలుగా బరిణమించి యుండునో యూహించుకొనవలసినదే. మఱియుఁ దనకుఁ బూర్వము పాఠకాధము లపపాఠములను భారతాదులలోఁ జొనిపి రనియు, జానపదులు దిద్దివేసినయట్టి యపపాఠములనే లాక్షణికులు గ్రహించిరనియు వారి నాక్షేపించుచుఁ దాను పెక్కు ప్రతులను బరిశీలించి సరియైన పాఠములను గ్రహించినట్లుగాఁ చెప్పికొనిన అప్పకవి పాఠములే కవ్యు ద్దిష్ట పాఠములుగా గ్రహించుటకు అవకాశము కలుగనప్పుడీ ప్రాచీన తాళపత్రపుఁబ్రతుల పాఠములనుండి కవ్యుద్దిష్ట పాఠమును నిర్ణయించుట యెట్టి చిక్కులతోఁ గూడిన కార్యమో విశదమగుచునే యున్నది. అయినను తరువాతి కవుల కవిత్వమువలెఁ గాక నన్నయ కవిత్వము కొన్ని విశేష నియమములతోఁ గూడిన దగుటచే వాని సహాయము చేతను నాకాలపు సంప్రదాయముల సాహాయ్యముచేతను నన్నయోద్దిష్ట పాఠములను గొంతవఱకు నిర్ణయింపవచ్చునని తోఁచు చున్నది. అట్టివాని మచ్చునకుఁ గొన్నింటిని బరిశీలింతము.

అందుల - అందలి

భారతమునం దాదిపర్వమున (1-11) ''శ్రీమహాభారతము నందలి యభిప్రాయము విన నభిలాష పెద్దయై యుండు'' అని ముద్రితములలోను దొరతనము వారి ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారమందున్న ప్రతులలో 25-13-1 సంఖ్యగల ప్రతిలోను గనఁబడుచున్నది. ఆ భాండాగారమున నున్న కొన్ని తాళ పత్రపుఁ బ్రతులలో (11-15-2) ''శ్రీమహాభారతంబునందుల యభిప్రాయ'' మను పాఠము కలదు. నన్నయ ఆది. 6. 244 లో ''క. ఇం, దుల జీవన మేల నమ్ముదురు తత్త్వజ్ఞుల్'' అని యతిస్థానమునందు 'ఇందుల' వచ్చునట్లు ప్రయోగించెను. దానిని బట్టి నన్నయ పై వాక్యమున 'భారత మందుల' అని ప్రయోగించెననియె నిర్ణయింపవలయును. ఆభావమును కొన్ని శాసనములలోని ప్రయోగములును ధ్రువపఱచుచున్నవి. దక్షిణ హిందూదేశ శాసనములలో (South Indian Inscriptions vol. IV No. 970) నాల్గవ సంపుటమున 970 సంఖ్యగల శాసనమున 'అందుల లాభన[గా]లు పాడ్డవెరవున [ను] నడుపు కొనువారు'' అని యున్నది. అందే 1021

సంఖ్యగల శాసనమున, ఇందుల భోగముగొని, అనియు 1019 సం. శాసనమున ''ఇందుల పహిండి'' అనియుఁ గలవు.

'జరలిః' అను సూత్రమున నన్నయ్య భట్టే 'అందలి' అనురూపమును వ్యాకరించి యున్నాడే యని కొంద అన వచ్చును. అతఁడు ప్రయోగించినఁ ఇం, దుల జీవన మేల నమ్ముదురు తత్త్వజ్ఞుల్'' అను ప్రయోగమున కతఁడు వ్యతిరేకముగా సూత్రించియుండునా? ఇంతకు ''జరలిః'' అనునది నన్నయ్య నోటవచ్చిన దను విషయము వివాద గ్రస్తమేకాని నిర్వివాదము గాదు గదా! నన్నయ ప్రయోగ మును, బెక్కు తాళపత్రగ్రంథములును శాసనములును ధ్రువపఱచుచున్న 'అందుల' పాఠమే మనకు గ్రాహ్యమని నిర్ణయింపవచ్చును.

అపభ్రంశములు చేరిన పాఠములు:
భారతమం దాది పర్వమున 2-131 పద్యమందు:

సీ. ''జనమేజయుని చేయు సర్పయాగమునకు
  విఘ్నమందఱుము గావింతమతఁడు
ధర్మార్థి గావున ధారుణీసురులమై
  యడుగుద మీక్రతు వుడుగుమనియుఁ
గొందఱ మతనికిఁ గూర్చుమంత్రులమునై
  యీ క్రతుక్రియఁజేసి యిహపరముల
కగుఁ బెక్కు దోషంబు లని హేతువులు సూపి
  యుడిగింత మందఱు నొక్క మొగిన

అ. భక్ష్యభోజ్య లేహ్యపానీయముల మీఁద
సదములోని విప్రజనుల మీఁద
వెగడుపడఁగఁ బాఱ వెలిపింత మొజ్జలు
తత్ప్రయోగ విధులు దప్పి పఱవ.''

ఈ పద్యము సర్వయతిసీసము. కాని మూఁడవ పాదములో రెండవ దళము 'అడుగుద మీ క్రతువుడుగు మనియు' అని ప్రాసయతితో నున్నది. కొన్ని వ్రాత ప్రతులఁజూడఁగా,

I. ''అడుగుద మిష్టి సేయకు మటనియు''
II. ''అడుగుదము క్రతువు సేయకుము యనియు''
III. ''అడుగుదము క్రతువు సేయకుము ననియు''
IV. ''అడుగుదమిదియు సే(జే) యకుడు యనుచు.

అను పాఠములు గనఁబడినవి. వానిలో మొదటిది ముద్రాప కుల చేత నధోరేఖమునఁ జూపబడెను. మిగిలిన వానిలో 'అడుగుదము'' అనియుంచినచో ఛందోభంగము వాటిల్లును 'అడ్గుదం' అని గాని 'అడుగుదాం' అని గాని యపభ్రష్ట రూపముగా గ్రహించినచో ఛందస్సు సరిపడునుగాని యట్టి ప్రయోగమే యీ పాఠము పాఠకదోషమునఁగలిగిన దని చాటుచున్నది. అట్టి దోషము గ్రహించినవారు దాని క్రింది పాఠముననున్న 'ఉడిగింత' మను పదమును బట్టి 'అడుగుద మీ క్రతువుడుగు మనియు'' అను పాఠము కల్పించి యుందురు. అది సరసమైనను నన్నయ్య నియమమునకు దూరమైనదిగాన గ్రాహ్యముగాదు. I, IV పాఠములలో నొకటి గ్రాహ్యమని తోఁచెడిని. ఇట్టివి యింకను గొన్ని ప్రతులలోని పాఠములఁ జూచి ధ్రువపఱుపవలసియున్నది.

పర్యాయపదములు గూర్చుట

ఇది ప్రాయికముగాఁ గనఁబడు దోషము. దానివలనఁ గవికాలమున నుండినదేదో తర్వాత వచ్చినదేదో తెలిసికొ నుట కవకాశము లేకపోవును. సూక్ష్మదృష్టితోఁ బరిశీలించిన వారి కందుల యాథార్థ్యము పొడగట్టక మానదు.

ఆది. 1-3

''జనమేజయునొద్దకు వచ్చి'' అనుచోట 'ఒద్ద' అనుదాని స్థానమున 'వద్ద' అన్న 'పాలికి'యు, అనియు, 'కడకు' అనియు వేఱువేఱు ప్రతులలో గనఁబడుచున్నది. వ్రాయు వారో, వ్రాయువారికిఁ జెప్పువారో వారికిఁ దోఁచిన పర్యాయ ములు దొర్లించి రనుట స్పష్టము ఆ పాఠములలో 'వద్ద' అనునది ఒద్ద అనుదాని యపభ్రష్ట వ్యావహారిక మనుట నిర్వివాదము. అది నన్నయ ప్రయుక్త మనఁజాలము. 'కడకు' అని గాని 'పాలికి' అనిగాని నన్నయ్య ప్రయోగించును. వానికంటె 'ఒద్దకు' అనునది పెక్కు ప్రతులలో నుండుటచే 'ఒద్దకు' గ్రహింపవచ్చును. మిగిలినవి పాఠభేదములుగాఁ జూపఁ దగును.

ప్రాసయతులు

సీ. ''బ్రహ్మణ్యుఁడగు కశ్యపబ్రహ్మ వరమున
  వినతకుఁ బుట్టిన యనఘమూర్తి
వాలఖిల్యులదయ వరపక్షికులమున
  నింద్రుఁడై పుట్టిన యుద్ధతేజుఁ
డుదధిలోనున్న యత్యుగ్రనిషాదుల
  నారంగ మ్రింగిన ఘోర వీరుఁ
డిభకచ్ఛపముల రౌహిణశాఖతో నెత్తి
  కొని దివిఁబఱచిన యనిలవేగి

తే. వీఁగి తన తల్లి దాస్యంబు వీఁగఁబూని
తడయ కమృతంబుఁగొని పోవఁగడఁగి వచ్చెఁ
గామరూప సంపన్నుండు గామగమనుఁ
డతఁడు నీకు నసాధ్యుండు శతమఖుండ

భార. ఆది 2-83

ఈ పద్యమునఁ బ్రతిపాదమునను మొదటి దళమున యతియును రెండవ దళమునఁ బ్రాసయతియును గలవుకాని రెండవ పాదము రెండవ దళమున యతి పడినది. అది మిగిలిన పాదములలోఁ గల నియమమునకు వ్యతిరిక్తముగా నున్నది.

తాళపత్ర గ్రంథములలో గొన్నింట 'ఇంద్రుఁడై పుట్టిన యిద్ధతేజుఁడు' అనియే కలదు. కొన్నిట అందును బ్రౌనుదొరగారు వ్రాయించిన ప్రతులలో 'ఇంద్రుఁ పుట్టిన సాంద్ర తేజ' అని యున్నది. ఆ పాఠమును ' ంది గీతక్రింద ముద్రాపకులును జూపిరి. మఱొక ప్ర లో 'ఇంద్రుఁడై పుట్టినరేంద్రతేజ' అనియున్నది. బళ్లారి నుండి తెప్పించిన ప్రాఁత తాళపత్రపుఁ బ్రతిలో 'ఇంద్రుఁడై పుట్టిన రుంద్రతేజ' అని యున్నది.

వీనిలో 'ఇంద్రుఁడై పుట్టిన రుంద్రతేజుఁడు' అను పాఠమే న య్యపాఠమని తోఁచెడిని. ఏలయన నన్నయ్యకుఁ బూ ్ము కన్నడమున భారతము రచించిన పంపకవి ప్రాస నములఁ బెక్కింట రుంద్ర శబ్దముప్రయోగించి యుం ను. పంపభారతమున వాడిన కొన్ని పదములు సమాసములును నన్నయ్య వాడినట్లు కొన్ని నిదర్శనములు గలవు. ఇంద్రశబ్ద ప్రాసయతికిఁ 'సాంద్ర' శబ్దముకంటె రుంద్రశబ్దమే యుచితముగా నుండును. ఇది యాంధ్ర రచయితలలోఁగూడ నభ్యస్తమైన పదమే యని దక్షిణ హిందూ శాసనములలోని యొక పద్యము చాటుచున్నది.

''..... అఖండ దీపంబు నిల్పెనా,
చంద్రతారకముగ రుంద్రయశుణ్డు''
South Indian Inscriptions, Vol. VI, No. 117.

అని యున్నది. ఈ శాసనము 'శక సం. 1040 అగు నేంటిది.' యతిసహితపాఠము నన్నయ్య నియమమునకు వ్యతిరిక్తమే కదా. మిగలిన పాఠములలో 'రుంద్రయశుఁడు' అన్న పాఠమే నన్నయ్య రచితమని తోఁచుచున్నది.

యతులు

భారతమున అరణ్యపర్వమందు 1-217 పద్యమున

''క్షమయ తాల్చియుండఁ జన దెల్లప్రొద్దు తే,
జంబ తాల్చియుండఁ జనదు పతికి''

అని ముద్రితము. ఇందు మొదటి పాదమున 'క్ష' కారములోనున్న ష కారమునకు మైత్రిగల జకారము యతిస్థానమునఁ బడినది. నన్నయ్య కవితలో 'క్ష' కారమునకు యతిస్థానమునఁ 'క' కారమునకు మైత్రిగల యక్షరమే కాని షకారమైత్రిగల యక్షర ముపయుక్తము కాలేదు. ఆ నియమ మెఱుఁగనివా రెవరో 'జనదెల్లప్రొద్దు' అని సవరించి యుందురు. కొన్ని ప్రాఁత ప్రతులలో 'క్షమయ తాల్చి యుండఁగాదెల్ల ప్రొద్దు' అను పాఠము కలదు. ఇది నన్నయ నియమానుసారమని స్పష్టమే. మఱియు దాని తర్వాతి పాదమున, 'చనదు పతికి'' అని యుపయోగించిన నన్నయ యా పాదమునఁగూడ 'జనదు' అని యుపయోగించి యుండఁ డనియు గ్రహింపనగును.

.పయి యుదాహరణములు దిఙ్మాత్రముగాఁ బ్రదర్శింపబడినవి. ఆంధ్ర భాషా స్వరూపజ్ఞానమునకై నన్నయ భాషను బరిశోధించు సందర్భమున నిట్టి వనేకములు గనఁబడినవి. నన్నయకుఁ బూర్వాపరకాలములందు రచింపఁబడిన వానిలో లభ్యములగు శాసన భాగములను బట్టియు నన్నయ నియమములను బట్టియు నొక నిర్ణయమునకు వచ్చుటయే యుక్తముగాఁ గనఁబడుచున్నది.

పాఠ నిర్ణాయకులు తాము నిర్ణయించిన పాఠములను బ్రధాన గ్రంథమునఁజేర్చి మిగిలిన పాఠముల నన్నింటిని బత్రాధోభాగమునఁ జూపుట భావ్యము. ప్రాఁత వ్రాఁతప్రతులు శిథిలతరము లగుచున్నవి. అవి పోయినచో వానిలో నున్న పాఠము లంతరించి పోవును. ఒకరు నిర్ణయించిన వాని కేకారణముననైనఁ బ్రతిరోధమెప్పుడయినఁ గలిగినను ఆయా స్థానములఁగల పాఠభేదములఁ జూచుట కవకాశము గల్పించుటకై యాపాఠములను గూడ సంరక్షించుకొనవలసిన యావశ్యకత కనబడుచున్నది.

అట్లు గ్రహింపఁదగిన పాఠములనన్నిటిని గూర్చుకొని భారతమును లేదా నన్నయ్య భాగమునయినను ముద్రించిన బాగుగా నుండునని తోఁచుట చేత వెనుకనట్టి యత్నము కొంత చేయబడినది గాని యానడుమ నము' త ప్రాచీన గ్రంథ ప్రకటనమునకేకాని ముద్రిత గ్రంథ ప్ర టనమునకు బ్రోత్సాహము విశ్వవిద్యాలయమువారు చూపరేమోయని సందేహము గలుగుటచే నది యప్పుడు కొనసాగలేదు. ఈ మధ్యకాలమునఁ బ్రాచీన ప్రబంధములు ప్రశస్త పాఠములతోను జక్కని వివరణాది విశేషములతోను బ్రకటించుటయు విశ్వవిద్యాలయ పరిశోధన సంస్థవారి కర్తవ్యములలో నొకటి యని నిర్ణయింపబడినది. కావున ముందు నన్నయ్య భారత భాగము పరిష్కరించి ప్రకటింపఁదలంపు ధ్రువపడినది. పరిష్కరణ పద్ధతులును వాని స్వరూపమును జూపుట కీ వ్యాసము ప్రకటింపఁబడినది.

(శ్రీ శ్రీ పాద లక్ష్మీపతి శాస్త్రిగారితో కలిసి)